

УДК 378.125:94(045)

АСОЦІАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ: СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛЬНОТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Трима К.А.

Інститут вищої освіти

Національної академії педагогічних наук України

В статі проаналізований провідний світовий досвід функціонування асоціацій університетів щодо створення професійних мереж та забезпечення високих стандартів якості вищої освіти. Виявлені цільові пріоритети існуючих асоціацій університетів, висвітлено структурно-функціональні особливості університетських асоціацій. Визначено, що існує тенденція до використання експертного досвіду громадських організацій для оцінки діяльності закладів вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, громадська організація, асоціація, забезпечення якості вищої освіти.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства, іменованій суспільством знань, (knowledge society) пред'являє якісно нові вимоги до розвитку університетів. На діяльність закладів вищої освіти здійснюють вплив глобалізаційні та регіоналізаційні процеси. Вища освіта стає важливим фактором політичної стабільності, формування культурної ідентичності, економічного добробуту, транслюючи знання, моделі поведінки та культурні цінності.

Забезпечення якості вищої освіти є важливим інструментом, який гарантує реалізацію тих функцій, які покладено в основу вказаного соціального інституту. В країнах, де наявна система оцінок державними структурами, має місце «зовнішня оцінка» якості освітніх послуг, які надаються у вищих навчальних закладах. Такими структурами можуть бути міністерства або спеціалізовані державні органи, призначені гарантувати високу якість вищої освіти. Іншим інструментом для оцінювання якості вищої освіти можна назвати громадські організації різного типу, які реалізують зовнішню оцінку діяльності ЗВО. Таким чином, формується складна (комбінована) системи оцінки, яка включає в себе державний та громадський контроль.

Велике значення отримує в контексті сформульованої нами проблеми професійна підготовка та професійний розвиток університетів, на професійне зростання і оптимізацію роботи яких спрямована діяльність університетського професійного співтовариства, який складається з численних асоціацій національного та міжнародного рівня. Важливим елементом контролю та моніторингу стає діяльність неурядових організацій, які мають необхідні інструменти та механізми впливу на дотримання вимог якості в сфері вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади та прикладні особливостей впливу громадських об'єднань на функціонування вищої освіти в світі та в Україні вивчають такі авторитетні дослідники як В. Андрущенко, О. Вашуленко, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Луговий, В. Радкевич, О. Слюсаренко, Ж. Таланова та інші. Функціональні аспекти різних типів громадських об'єднань та роль і взаємодія громадських організацій з іншими елементами громадського суспільства розглядають Г. Зеленько, А. Колодій, І. Кресіна, М. Михальчен-

ко, Ф. Рудич, Г. Щедрова, А. Сіленко, О. Хуснутдінов, О. Корнієвський, О. Чувардинський тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз матеріалів інформаційних сайтів асоціацій університетів надає можливість вивчити структурно-функціональні особливості діяльності професійних асоціацій та впливу на функціонування системи вищої освіти; основні напрямки взаємодії університетів та подібних спільнот для того, щоб систематизувати окремі дані про дану взаємодію. Актуальним залишається вивчення впливу та участі громадських організацій в оцінці стандартів та забезпечення якості вищої освіти.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз досвіду та розробка можливих підходів до типологізації громадських організацій, які створені самими університетами для оцінки власної діяльності на основі вивчення провідного міжнародного досвіду. В умовах інтеграції України до Європейського дослідницького простору використання потенційних можливостей громадських організацій виступати стейкхолдерами діяльності ЗВО потенційно впливає на забезпечення високих стандартів якості системи вищої освіти.

Постановка проблеми. Відсутність стандартів та усталених процедур громадської оцінки професійної діяльності університетів унеможлиблює створення усталеного та ефективного механізму оцінки діяльності всіх закладів вищої освіти в країні. Поставлена задача виявити й охарактеризувати механізми оцінки університетськими професійними організаціями власної діяльності дозволить поступово імплементувати ефективний інструментарій у вітчизняну систему оцінювання якості вищої освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз діяльності професійних організацій надає можливість виділити певні загальнорозповсюджені критерії до типологізації організацій. Так, головними типологізації організацій є наступні: структура членства в організації та пріоритетні функціональні особливості діяльності організації.

Якщо ми звернемося до провідного досвіду британських асоціацій, то необхідно зазначити принципову характеристику британської системи вищої освіти: британські університети вільні у виборі форм контролю та знаходяться в меншій залежності від державного фінансування. Через

це внутрішня система оцінки якості, яка реалізується з допомогою насамперед університетських асоціацій, які за своєю природою є «парасольковими» громадськими організаціями («umbrella organizations»). Такою організацією є Асоціація британських університетів (The Association of Commonwealth Universities). Членство в асоціації об'єднує 500 університетів, її діяльність реалізується за рахунок членських внесків, які залежать від прибутків університетів-членів, ранжуються від 735 до 5,511.00 фунтів на рік [2]. Гібридна природа даної організації надає їй можливість виступати грантхолдером та самій надавати гранти та стипендії для індивідів та інших державних та громадських установ.

Головною метою діяльності Асоціації є поширення досвіду власних учасників щодо впровадження інновацій в освітній сфері. Відбувається це через спеціальну процедуру «ACU Measures» – порівняльний аналіз ефективності роботи в ключових сферах управління університетами, який проводять експерти організації на основі даних, які отримують від університетів-членів [2].

В Європейському просторі вищої освіти діє інша організація, так звана Європейська асоціація університетів (European University Association), заснована у 2001 р. [6]. Діяльність організації фінансується за рахунок внесків членів організації, а її рішення мають рекомендаційний характер. Необхідність створення даної асоціації – це реалізація узгодженої політики з вищої освіти та участі в Болонському процесі, що зазначено в Розділі «Місія» Статуту Асоціації: «сприяти розвитку гармонійної системи європейської вищої освіти і науково-дослідної роботи, надаючи активну підтримку своїм членам як автономним установам в розвитку якості навчання, викладання і дослідницької роботи» [7]. В Статуті також окреслено основні функціональні обов'язки Асоціації, спрямовані на сприяння участі ЗВО в Болонському процесі, на підтримку академічних свобод та автономію університетів [7].

Структура управління є збалансованою та представлена колегіальним та одноособовим органами. На посаду президента відбуваються кожних три роки вибори. Колегіальний орган, Колегія, складається з президента і восьми членів (включаючи віце-президента). Члени колегії є ректорами (в тому числі і колишніми) вузів-членів асоціації [7]. На засіданнях Ради розглядаються і затверджуються нові члени Асоціації. Генеральна асамблея як колегіальний орган складається з усіх членів асоціації, збирається щорічно для вироблення стратегічних напрямків діяльності асоціації.

Членство в Асоціації надає можливість університетам долучитися до участі у двох щорічних європейських конференціях та отримати можливість обміну передовим досвідом та започаткувати співпрацю з партнерами, також організація підтримує дослідження в області розвитку вищої школи, проводить тренінги і семінари, організовує програми підвищення кваліфікації вузівського керівництва [6].

Американський досвід функціонування професійних спільнот має дещо інший характер. Важливу роль в процесі акредитації програм і спеціальностей американських університетів відіграють саме професійні громадські асоціації. Сьогодні суспільна акредитація вузів у США проводить-

ся агентствами регіональних асоціацій навчальних закладів (Асоціації університетів, Асоціації чотириох та дворічних коледжів), акредитація окремих факультетів і шкіл організовується професійними асоціаціями (Американська медична асоціація, Американська асоціація адвокатів, Рада інженерів з питань професійного розвитку).

Так, наприклад, Рада з акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation) є громадською організацією: це об'єднання коледжів та університетів [5]. Асоціація розробляє методи вдосконалення процесу акредитації та розробляє процедури визнання самих акредитаційних організацій та періодично організовує переатестацію інших акредитаційних організацій. Це найбільша інституціолізована організація в США, яка об'єднує приблизно 3000 коледжів та університетів [5]. Керівництво здійснюється колегіальним органом, який складається з 20 членів (ректори університетів, представники університетів та громадські діячі).

Стейкхолдером процесу громадського контролю також є Асоціація спеціальних та професійних акредитаційних організацій (Association of Specialized and Professional Accreditors), до її складу входять професійні акредитаційні організації, які елементарно системи акредитації. Від своїх членів ASPA вимагає дотримання розробленого ним кодексу практики атестації (Code of Good Practice) [3].

Певну специфіку мають асоціації с інституціолізованим членством. Пріоритетну роль в роботі цілого ряду асоціацій грає розвиток взаємодії з владою і спонсорами дослідних програм. Так, Національна асоціація державних університетів і ленд-грант коледжів (National Association of State Universities and Land-Grant Colleges) підтримує провідний досвід в галузі викладання, наукових досліджень і управління навчальними закладами та вважається авангардом освітнього лідерства США [8]. Асоціація американських державних коледжів і університетів (Association of American State Colleges and Universities). Своїми основними цілями Асоціація визначає посилення громадської підтримки державного вищої освіти з диференційованим підходом до кожного коледжу або університету; аналіз державної політики в галузі освіти і науки; забезпечення спільно з політичними лідерами програм підтримки якості академічних досліджень, сприяння освітнім інноваціям; створення можливостей для професійного розвитку керівників освітніх установ.

Асоціація американських університетів (Association of American Universities) AAU надає допомогу в розробці положень національної політики і професійної освіти з питань, які відносяться до організації досліджень, здійснюваних здобувачами докторського ступеня. Вона також надає їм віртуальні і реальні можливості для обговорення широкого кола питань, що мають відношення до вищої освіти [1].

Спроба систематизувати наявну інформацію щодо асоціацій університетів організацій та принципів їхньої роботи, а також залученості до оцінки та забезпечення якості вищої освіти представлено у вигляді таблиці, де окреслено структурно-функціональні характеристики об'єктів дослідження.

Таблиця 1

Характеристики Асоціацій університетів

Назва асоціації	Юридичний статус, тип організації	Повноваження та мета	Процедура набуття членства
<p>Міжнародна асоціація університетів</p> <p><i>International Association of Universities</i></p> <p>Об'єднує 700 навчальних закладів та асоціацій в 130 країн світу</p>	<p>Міжнародна неурядова організація, партнер ЮНЕСКО, (глобальний форум для обговорення питань, пов'язаних з освітою). Фінансування: – Членські внески; – Дослідницькі гранти (від ЮНЕСКО, наприклад); – Оплата участі в заходах МАУ; – Прибутки від продажу публікацій результатів досліджень МАУ.</p> <p>Рішення Асоціації мають рекомендаційний характер.</p>	<p>Це впливова глобальна асоціацією різноманітних вищих навчальних закладів, яка виконує роль лідера для підвищення ролі вищої освіти в суспільстві.</p> <p>Форми роботи: – Аналіз та експертизи розвитку ВО; – Публікації та створення спеціалізованих порталів; – Консультаційні послуги; – Заходи з обміну знаннями; – Глобальна адвокація та представництво.</p>	<p>Членами можуть бути як окремі ЗВО, так й національні асоціації та організації, спілки ректорів тощо. Також – інші міжнародні організації, які діють в сфері ВО.</p>
<p>Європейська асоціація університетів</p> <p><i>European University Association, EUA</i></p> <p>Членами є 850 вузів з 47 країн</p>	<p>Міжнародна неурядова організація.</p> <p>Фінансуються за рахунок внесків членів організації (70% у 2017 р.), 30% бюджету Асоціації фінансується за рахунок здійснення досліджень у сфері вищої освіти на замовлення інших міжнародних організацій (наприклад, ЄС фінансував аналітичну доповідь «Дизайн стратегії ефективного фінансування вищої освіти в Європі. Найважливіші складові ефективності фінансових вкладень в сучасну вищу освіту») та участі в інших міжнародних проектах.</p> <p>Рішення Асоціації мають рекомендаційний характер.</p>	<p>Місія Асоціації: сприяти розвитку гармонійної системи європейської вищої освіти і науково-дослідної роботи, надаючи активну підтримку своїм членам як автономним установам в розвитку якості навчання, викладання і дослідницької роботи.</p> <p>Цілі: – побудова Європейської зони вищої освіти в рамках Болонського процесу; – дослідження та інновації; – інтернаціоналізація вищої освіти і наукових досліджень; – підвищення якості роботи університетів; – відповідний менеджмент, автономія і стабільне фінансування.</p>	<p>Найвне індивідуальне і колективне повноправне та асоційоване членство. Колективні повні члени – це Національна конференція ректорів, яка представляє університети країни, має право подати заявку на колективне повне членство. Для кожної країни не може бути більше одного колективного повноправного члена.</p> <p>Колективне асоційоване членство це європейські або національні колективні члени (національні союзи вчн?). Індивідуальні повноправне членство – окремі Університети, які розуміються як вищий навчальний заклад, який проводить досліджує та надає освітню програму за 2 з трьох болонських циклів (ВА, МА, докторантура). Індивідуальні асоційовані члени – Вищі навчальні заклади, які нараховують ступені на рівні першого та другого циклів, але не відповідають іншим критеріям, викладеним у Статуті. Заявку повинен підтримати відповідний колективний повний член САУ.</p>
<p>Американська асоціація університетів</p> <p><i>Association of American Universities, AAU</i></p> <p>В Асоціацію входять 60 університетів США і 2 університету Канади.</p>	<p>Неурядова організація Фінансується за рахунок внесків учасників По суті належить до так званих інвестиційних фондів («endowment funds»), бо інвестори та благодійники можуть робити внески до неї.</p> <p>Рішення мають обов'язковий характер для членів Асоціації. За невиконання рішень передбачено виключення з організації.</p>	<p>Метою Асоціації є надання якісних освітніх послуг та організація академічних досліджень. Члени Асоціації отримують пріоритетний доступ до більшості федеральних програм для академічних досліджень. Члени Асоціації спільно формують політику щодо вищої освіти, науки та інновацій; розповсюджують ефективні академічні практики та є ланкою між дослідницькими університетів та суспільством.</p>	<p>За запрошенням не менш як 3/4 університетів-членів. Комітет з прийняття нових членів Асоціації організовує збори декілька разів на рік. За поданням в цей Комітет університети-члени організації можуть бути виключені з неї, якщо вони не відповідають критеріям, які прописані у Положенні про академічні чесноти на належному рівні. Політика Комітету з членства – обмеження кількості членів з метою забезпечення більш ефективної кооперації між ними.</p>

(Закінчення таблиці 1)

<p>Асоціація британських університетів</p> <p><i>The Association of Commonwealth Universities</i></p> <p>500 університетів-членів Асоціації</p>	<p>Громадська організація; Благодійна організація</p> <p>Діяльність здійснюється за рахунок членських внесків, які мають 3 рівні та залежать від прибутків університетів-членів.</p> <p>1 рівень: від 735 до 1,836 фунтів на рік; 2 рівень: від 1,227.00 до 4,283.00 фунтів на рік; 3 рівень: від 2,447.00 до 5,511.00 фунтів на рік.</p> <p>Асоційовані члени роблять внески в розмірі: 1,456.00 фунтів на рік.</p> <p>Також, Асоціація приймає благодійні внески від приватних та юридичних осіб. Водночас, Асоціація сама надає гранти та стипендії для індивідів та установ.</p> <p>Протягом історії існування Асоціація отримувала гранти від британського уряду.</p>	<p>Мета діяльності: поширення досвіду власних учасників щодо впровадження інновацій в освітянській сфері.</p> <p>Основна форма діяльності – ACU Measures – унікальна можливість для установ-членів проводити порівняльний аналіз ефективності роботи в ключових сферах управління університетами.</p>	<p>Форми участі: повне та асоційоване членство.</p> <p>Критерії повного члена:</p> <p>1) Реєстрація та розташування на території Співдружності; 2) Наявність ліцензії на здійснення освітньої діяльності; 3) Кількість студентів денної форми навчання – не менш як 250 чоловік.</p> <p>Критерії асоційованого члена: 1) реєстрація та розташування на території Співдружності; 2) Інший характер навчального закладу (коледжі університетів або інші вищі навчальні заклади, студенти яких можуть отримати ступені іншої установи за франшизою, ліцензією чи іншою угодою про співпрацю тощо); 3) Кількість студентів денної форми навчання – не менш як 250 чоловік; 4) Асоційовані члени не мають права голосу на Загальних зборах та не можуть брати участь у виборах членів Ради Рахункової палати або посадових осіб організації.</p>
--	--	---	---

Джерело: розробка автора за: *European University Association* (<https://eua.eu>); *The Association of Commonwealth Universities* (<https://www.acu.ac.uk>); *Association of American Universities* (<https://www.aau.edu/>)

Таблиця 2

Структурно-функціональні характеристики Асоціації університетів

Назва організації	ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ								
	Структурні			Функціональні					
	Індивідуальне членство	Колективне членство	Змішане членство	Професійний розвиток	Акредитація програм та ліцензування	Сертифікація спеціалістів	Оцінка якості	Популяризація наукових досліджень	Захист прав освітян, студентів
Міжнародна асоціація університетів	-	+	+	+	+	+	+	-	-
Європейська асоціація університетів	-	+	-	+	-	-	+	-	+
Асоціація британських університетів	-	+	-	+	-	-	+	-	+
Асоціація спеціальних та професійних акредитаційних організацій	-	+	+	+	+	-	+	+	+
Асоціація американських університетів				+	+		+	+	

Джерело: розробка автора за: *European University Association* (<https://eua.eu>); *The Association of Commonwealth Universities* (<https://www.acu.ac.uk>); *Association of American Universities* (<https://www.aau.edu/>)

Виходячи з Таблиці 1 можна стверджувати, що, асоціації університетів на різних рівнях виконують достатньо однотипні функції, пов'язані з розповсюдженням провідних та ефективних практик управлінської, викладацької та наукової роботи вищих навчальних закладів.

Аналіз Таблиці 2 дозволяє зробити висновки, що серед сфер діяльності освітніх організації домінує професійний розвиток та моніторинг якості освіти, впровадження стандартів академічної доброчесності та захист прав викладачів та студентів. Професійні асоціації забезпечують проблему забезпечення якості вищої освіти за рахунок створення постійно

діючих форумів, які здатні забезпечити постійний обмін напрацюваннями, знаннями та практиками.

Висновки з даного дослідження. Громадські організації сьогодні є активним стейкхолдером процесу надання вищої освіти. Цікавою групою таких організацій є саме Асоціації університетів, які створюються, насамперед, з метою обміну професійного досвіду та постійного моніторингу за якістю освітніх послуг, які вони надають. Асоціації університетів мають потужну тенденцію до того, щоб посісти місце інструментів перевірки якості освітянських послуг, коли водночас сам університет забезпечує внутрішньоінституційно-

нальну оцінку, а потім його перевіряє зовнішня структура – інші університети.

Характеристика структури університетських асоціацій надає можливість говорити про: індивідуальне членство, колегіальне/інституційне членство; змішане членство. Залежно від професійної приналежності індивідуальних членів асоціацій можна виділити: асоціації адміністраторів, академічні асоціації (асоціації дослідників) та асоціації експертів, які здійснюють процедури акредитації та сертифікації, членами яких є як вчені-дослідники, так і адміністратори університетів. Пріоритетними функціями проаналізованих нами організацій, виходячи з аналізу представлених на їх сайтах документів про місію, завдання та форми діяльності: професійний розвиток членів спільноти; взаємодія з владою і спонсорами дослідних про-

грам; акредитація програм, лабораторій, наукових центрів; підтримка академічної доброчесності.

Діяльність університетських асоціацій, особливо щодо функціональних обов'язків яких входить забезпечення якості освіти, виступають в якості універсальних механізмів перевірки якості освітніх послуг. Механізм зазначеного процесу полягає в тому, що університети стають членами освітніх асоціацій, що спонукає їх адаптувати свою діяльність до встановлених вимог (використовувати провідний досвід, звертатися до зовнішнього аудиту та консалтингу, модернізувати навчальні плани, впроваджувати нові навчальні практики тощо). Тобто існує кореляційний зв'язок між співпрацею громадських організацій та ефективною діяльністю сучасного навчального закладу.

Список літератури:

1. Association of American Universities, AAU. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aau.edu>.
2. Association of Commonwealth Universities. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.acu.ac.uk/membership/acu-measures/>.
3. Association of Specialized and Professional Accreditors. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aspa-usa.org/code-of-good-practice/>.
4. British quality assurance agency. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/about-us/what-we-do/our-work>.
5. Council for Higher Education Accreditation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chea.org/about>.
6. European University Association. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eua.eu/issues/22:quality-assurance.html>.
7. European University Association: Statute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eua.eu/component/attachments/?task=download&id=1182:Belgian_statutes_EN_2013_final.
8. National Association of State Universities and land-Grant Colleges. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nasulgc.org>.

Трыма К.А.

Институт высшего образования
Национальной академии педагогических наук Украины

АССОЦИАЦИИ УНИВЕРСИТЕТОВ: СОЗДАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СООБЩЕСТВ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье проанализирован ведущий мировой опыт функционирования ассоциаций университетов по созданию профессиональных сетей и обеспечения высоких стандартов качества высшего образования. Обнаружены целевые приоритеты существующих ассоциаций университетов, освещены структурно-функциональные особенности университетских ассоциаций. Определено, что существует тенденция к использованию экспертного опыта общественных организаций для оценки деятельности высших учебных заведений.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, общественная организация, ассоциация, обеспечения качества высшего образования.

Трыма К.А.

Institute of Higher Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

UNIVERSITY ASSOCIATIONS: CREATING PROFESSIONAL COMMUNITIES AND ENSURING QUALITY OF HIGHER EDUCATION

Summary

The article analyses the leading world experience in the functioning of university associations in creating professional networks and ensuring high standards of higher education quality. The target priorities of existing associations of universities are revealed, structural and functional peculiarities of university associations are highlighted. It is determined that there is a tendency to use expert experience of civic organizations to evaluate the activities of higher education institutions.

Keywords: higher education, higher education quality, public organization, association, quality assurance of higher education.